

MILIVOJ JELENSKI*, MARIJAN ŠUPERINA**, JOSIP BUDIŠA***

Kriminalitet platnim karticama (krađa identiteta, krivotvorenje i zlouporaba platne kartice)

Sažetak

Sigurnost je jedno od temeljnih načela bankarskog poslovanja i o tome se mora voditi briga kod pružanju kartičnih usluga. Ubrzani razvoj tehnike i pružanje stalnih usluga ubrzao je i razvoj modusa operandi prijevara platnim karticama koji se svakodnevno povećava te se prilagođava promjenama na tržištu poslovanja platnim karticama (dinamičnost i internacionalizam kriminaliteta). Brojni su razlozi aktualnosti ove teme, a odnose se na otkrivanje i istraživanje organiziranih prijevara platnim karticama. Jedan od osnovnih razloga je taj da svatko tko posjeduje i koristi platne kartice može postati žrtvom, a da pritom nije ni svjestan. U velikom broju počinitelji tih djela ostaju nepoznati institucijama kaznenog progona, posebno kod skimminga na bankomatima, gdje su počinitelji uglavnom stranci koji su udruženi u kriminalne grupe. Jedan od razloga je nedovoljna educiranost svih subjekata koji se bave otkrivanjem, dokazivanjem i procesuiranjem tih kriminalnih radnji te spora komunikacija banaka s detekcijsko-istražnim tijelima kod prijave zlouporabe platnih kartica. U radu su kriminalističko-analitičkom metodom istraženi glavni uzroci kriminalnih mogućnosti, pojavni oblici načina počinjenja, tehnologije kriminalnih napada, sredstva i oprema prijeko potrebna za počinjenje te tragovi koje ostavlja delikt i metode otkrivanja počinitelja.

Ključne riječi: kriminalitet, platna kartica, prijevara, krivotvorina, bankarsko poslovanje, bankomat.

UVOD

Razvoj bankarskih usluga pokazuje dominantnu težnju da se klijentu/korisniku/imatelju platnih kartica pruži usluga u svakom trenutku bez obzira gdje se nalazio. Ta se težnja manifestira korištenjem ATM bankomata, automatskih telefonskih servisa i internetskog

---

* dr. sc. Milivoj Jelenski, viši predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu.

** mr. sc. Šuperina Marijan, viši predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu.

*** Josip Budiša, spec. crim., PU splitsko-dalmatinska.

bankarstva. Na taj se način sve brže reagira na tržišne izazove, ali to za sobom povlači i određenu razinu nesigurnosti. Sigurnost je jedno od temeljnih načela bankarskog poslovanja, te se o tome mora voditi računa pri pružanju navedenih usluga. Ubrzani razvoj tehnike i pružanja usluga ubrzao je i razvoj modusa operandi prijevvara platnim karticama koji se svakodnevno povećava te se prilagođava promjenama na tržištu poslovanja platnim karticama, što dodatno otežava poslove razotkrivanja počinitelja tih kaznenih djela.

Rad je koncipiran tako da upućuje na pojam i prednosti platnih kartica u modernom platnom prometu te na fizikalno-kemijske elemente zaštite koje posjeduju platne kartice.

U drugom dijelu rada analizirani su pojavni oblici počinjenja organiziranih prijevvara platnim karticama te su navedene mjere i radnje koje policija poduzima prilikom sprječavanja, otkrivanja i dokazivanja organiziranih prijevvara. Navedeni su i elektronički uređaji koji služe za zlouporabe platnih kartica.

Cilj rada je pregled aktualnih spoznaja o problemu organiziranih prijevvara platnim karticama na području Hrvatske, s posebnim osvrtom na specifičnosti u dokazivanju takvih organiziranih kriminalnih aktivnosti.

1. VRSTE PLATNIH KARTICA I NAČINI ZAKONITE UPORABE

Zbog razumijevanja kriminaliteta platnim karticama na samom početku je potrebno objasniti načine izrade i vrste zaštite platnih kartica jer taj čimbenik značajno utječe na način krivotvorenja, otkrivanje krivotvorenih platnih kartica i način ostvarivanja materijalne i financijske koristi prijevvarom pomoću krivotvorenih platnih kartica.

1.1. Debitna kartica

Debitna kartica (poznata i pod nazivom bankomat-kartica) jest kartica koju banka izdaje vlasniku tekućeg ili deviznog računa kako bi svojim sredstvima mogao raspolagati neovisno o radnom vremenu poslovnice banke. Debitnom karticom klijent može podizati gotovinu na bankomatu, ali i plaćati robu i usluge u trgovačko-uslužnoj mreži, pa stoga debitna kartica predstavlja i bezgotovinsko sredstvo plaćanja. Prilikom korištenja debitne kartice pripadni bankovni račun tereti se za učinjeni trošak odmah nakon obavljenog plaćanja uz uvjet da na računu postoji pokriće. Pokriće na računu uključuje i iznos neiskorištenoga dopuštenog prekoračenja. Dnevno ograničenje (engl. *limit*) troška s debitne kartice određuje banka koja izdaje karticu i on je općenito manji nego kod kreditnih kartica te najčešće ovisi o pravilu na pripadajućem bankovnom računu.

Korištenje debitne kartice vrlo je jednostavno. Nakon umetanja kartice u bankomat odnosno POS-uređaj korisnik treba učiniti autorizaciju unosom PIN-a koji odgovara toj kartici. Ispravna autorizacija ovlašćuje korisnika za podizanje gotovine iz bankomata odnosno za plaćanje robe ili usluge. Na nekim prodajnim mjestima moguće je plaćanje debitnom karticom i bez unosa PIN-a (npr. kod internetske trgovine gdje je dovoljno unijeti podatke s kartice, kao što su broj kartice, rok valjanosti te ime i prezime korisnika, zbog čega te podatke treba smatrati povjerljivim podacima).

1.2. Kreditna kartica

Kreditna kartica dokazuje da je njenom vlasniku odobrena kreditna linija koja omogućava vlasniku da kupuje ili podiže gotovinu do prethodno ugovorenoga utvrđenog iznosa. Odobreni kredit može se u cijelosti isplatiti na kraju određenog razdoblja ili se može isplaćivati u ratama pri čemu se nepodmireni račun smatra odobrenim kreditom. Kamata se zaračunava na iznos odobrenog kredita, a vlasniku se ponekad naplaćuje i godišnja provizija. Vlasnik kreditne kartice pri kupnji samo potpiše račun te s takvim računom nastaje kreditna razmjena. Dijele se na dvije podvrste, i to:

- charge kreditna kartica
- revolving kreditna kartica.

1.2.1. Charge kreditna kartica

To je kreditna kartica čiji se utrošeni limit otplaćuje u jednom obroku (npr. ukupna mjesečna potrošnja se plaća u sljedećem mjesecu). Stoga charge karticama nije inherentna kamatna stopa.

1.2.2. Revolving kreditna kartica

To je kreditna kartica čiji se utrošeni limit otplaćuje u više obroka (npr. ukupna mjesečna potrošnja se dijeli na 12 mjesečnih rata). Stoga je revolving karticama inherentna određena kamatna stopa koja tereti potrošeni, a ne otplaćeni limit.

1.3. Prepaid kartice

Prepaid kartice su platne kartice koje najčešće nisu vezane uz kreditni ili debitni račun. U pravilu se radi o anonimnim karticama (glase na donositelja), no s druge strane mogu se personalizirati vezano za osobu. Kao što im sam naziv govori, radi se o unaprijed plaćenim karticama, odnosno o karticama koje su ili unaprijed denominirane na neki iznos (npr. telefonske kartice), ili se na karticu izvršava uplata određenog iznosa (punjenje) kojim se onda raspoloživo bezgotovinski (npr. studentske kartice za hranu).

2. RAZLIKE IZMEĐU KREDITNIH I DEBITNIH KARTICA

Osnovna razlika između kreditnih i debitnih kartica je što se s debitne iznos transakcije skida odmah, a s kreditne nakon određenog vremena (nakon mjesec dana, u obrocima i sl.). Debitne kartice obično imaju i dodatne oznake tipa Visa Electron, Maestro i sl. Banke mogu unutar određenog trademarka (npr. VISA) raditi i kreditne i debitne kartice – dakle postoji i kreditna i debitna VISA kartica. VISA Electron su obično debitne kartice (po kunskom ili deviznom a'vista računu). U većini banaka možete besplatno otvoriti devizni tekući/žiroračun i dobiti debitnu karticu. Ne morate imati posao i stalni izvor prihoda, možete biti student i nabaviti debitnu karticu kojom ćete plaćati preko interneta. Kreditne (uključujući revolving) kartice mogu dobiti osobe koje banka ocijeni da ispunjavaju uvjete za izdavanje kartice. To znači da ćete u većini slučajeva trebati imati izvor primanja odnosno biti zaposleni. S kreditnim karticama možete kupovati online, a račun obično plaćate jednom mjesečno.

3. FUNKCIJA KREDITNIH I DEBITNIH KARTICA U PLATNOM PROMETU

Platne kartice imaju značajnu ulogu u platnom prometu i predstavljaju moderan sustav pri kupnji robe i usluga koji smanjuje potrebu za gotovim novcem, a korisnicima takvog sustava plaćanja često se nude različite mogućnosti nagradnih bodova, putovanja, ostvarivanja povoljnije kamatne stope itd. One olakšavaju plaćanje režija i drugih mjesečnih davanja, omogućuju uvid i kontrolu bankovnog računa pomoću internetskog bankarstva, pružaju mogućnost kupnje internetom i dr. Takav način plaćanja omogućava EFTPOS terminal (*Electronic Funds Transfer of Point of Sale* /engl./), uređaj namijenjen elektroničkom plaćanju roba i usluga kupljenih kod trgovaca koji imaju sklopljen ugovor s nekom od MBNET banaka o prihvatu kartica. Razlikuju se mnogobrojne vrste usluga koje je moguće ostvariti na EFTPOS terminalima u MBNET mreži, kupovina roba i usluga.

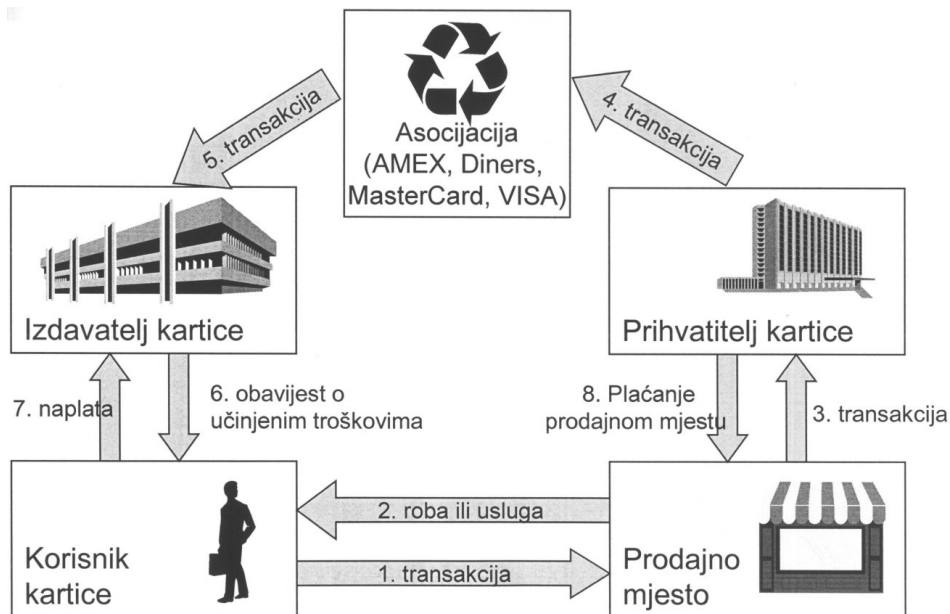
Svi EFTPOS terminali u MBNET mreži imaju mogućnost plaćanja karticama najpoznatijih kartičnih brendova kao što su VISA, MasterCard, Diners Club i American Express. Korisnik kartice za plaćanje treba umetnuti karticu u EFTPOS terminal te potvrditi transakciju unosom PIN broja ili potpisom na listiću koji je ispisan na EFTPOS terminalu. Nakon završetka transakcije korisnik kartice obavezno treba dobiti jedan primjerak listića.

Kupovina na kredit nudi jednostavniji način nabave financijski zahtjevnijih proizvoda (bijela tehnika, zabavni tehnički uređaji, računala itd.) bez potrebe korištenja čekova ili potrošačkih kredita. Preduvjet je da prodajno mjesto ima prethodno sklopljen ugovor s bankom čije usluge koristi za prihvata kartica.

Cash advance usluga – podizanje gotovine na EFTPOS terminalima je dostupna u poslovnicama banaka koje imaju instalirane EFTPOS terminale na šalterima. Uslugom se omogućuje isplata gotovine korisnicima kreditnih kartica.

Prepaid bonovi se na jednostavan način, bez korištenja gotovine, mogu kupiti na prodajnim mjestima koja nude opciju kupnje prepaid bonova na POS terminalima. Na listiću se ispisuje aktivacijski kod koji je potrebno unijeti kako bi se mobilni račun nadopunio za željeni iznos.

Tijek transakcije¹

*Dijagram 1: Tijek transakcije s odnosno međusobno povezanih elemenata transakcije, korisnika, banke izdavatelja i trgovca
(Izvor: Shema preuzeta iz radnog materijala "Visa centra SG Splitske banke", Split 2013.)*

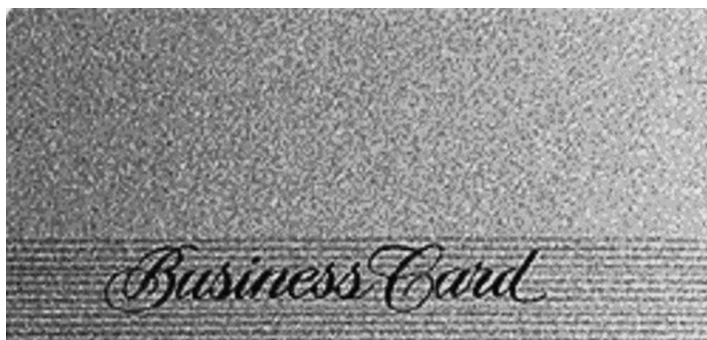
4. TEMELJNI ELEMENTI FIZIKALNO-KEMIJSKE ZAŠTITE (TEHNOLOGIJA IZRADE KARTICA KAO BARIJERA OD KRIVOTVORENJA I ZLOUPORABE)

Zaštitni tisak ima funkciju da karakteristikama upotrijebljene tiskarske tehnike, likovnog rješenja i tiskarske boje zaštiti dokument od krivotvorenja ili da to krivotvorenje učini što težim. Krivotvoritelji najviše pažnje posvećuju stilu tiska jer je potrebno postići što vjerodostojniji vizualan dojam, ako žele da imitacija i krivotvorina uspije.

4.1. Zaštitne tehnike prilikom izrade platnih kartica

Osnovne tehnike u izradi platnih kartica su ravni tisak (offset) i sitotisak. Ravni tisak ili plošni tisak karakterizira jednakomjeran, plošan nanos, a najčešće se koristi za izradu podloge platne kartice (vidi slike 1, 2 i 3).

¹ IZVOR: slika 1, preuzeto iz radnog materijala "Visa centar SG Splitska banka", Split 2013. g.

Slika 1: Dio platne kartice izrađen offset tiskom

Slika 2: Ravni (offset) tisak boja i loga Maestro kartice

Slika 3: Tiskarska tehnika kod koje se boja nanosi preko fine mrežice te na taj način daje karakterističnu mrežastu strukturu

4.2. Magnetska kodirana traka

Magnetna traka nalazi se na poleđini svih kreditnih kartica i nositelj je svih relevantnih, uglavnom šifriranih podataka koji se optičkim čitačem čitaju prilikom svakog

korištenja kartice. Zbog toga što je teško pročitati ili zapisati podatke na karticu bez autorizacije, magnetna kartica je isključivo primjerena za sigurnu pohranu podataka. Bez dozvole vlasnika kartice podaci ne mogu biti čitani ni mijenjani, a u slučaju gubitka dovoljno je samo obavijestiti izdavatelja koji je izdao karticu pa će je odmah poništiti i zaštititi vaše podatke (vidi sliku 4).

Slika 4: Ugrađena magnetna traka

4.3. Kreiranje i ugradnja holograma

Hologram je sofisticirani način izrade trodimenzionalne slike primjenom koherentne međusobno povezane svjetlosti pa se dobije dojam prostornosti. Autentični hologram prikazuje trodimenzionalna svojstva, kada karticu pomičemo na hologramu se simulira pokret (vidi sliku 5).

Slika 5: Ugrađen hologram u platnu karticu

4.4. Tiskani bin

Tiskani bin je četverozičasti broj otisnut na kartici. Taj broj od četiri znamenke poklapa se s prve četiri znamenke reljefnoga bankovnog broja i pomaže u identifikaciji banke – izdavatelja ili financijske ustanove – izdavatelja (vidi sliku 6).

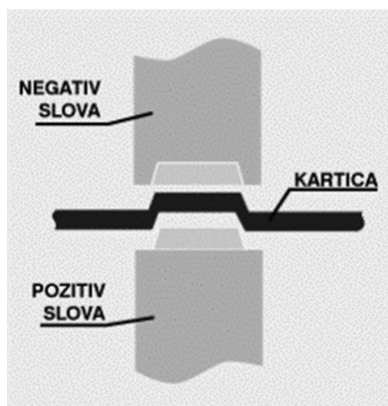
Slika 6: Tiskani bin

4.5. Metoda embosiranja

Embosiranje je način upisa na karticu pri kojem se fizičkim udarcem pozitivnog i negativnog dijela slova s gornje i donje strane kartice dobivaju izdignuta slova iznad površine kartice. Razlog takvog načina upisa je sigurnosne naravi, jer prilikom embosiranja dolazi do fizičke deformacije materijala na koji se upis obavlja (plastične kartice) te je jednom embosirano područje na kartici praktički nemoguće vratiti u prvobitno stanje.

Ovakav način upisa podataka se najčešće koristi kod kreditnih bankovnih kartica, a u svakodnevnoj uporabi ga nalazimo na kreditnim karticama tipa VISA, MasterCard i American Express. Set većih brojeva kojim se ispisuje dulji niz brojki u sredini kartice naziva se OCR7B, a set karaktera kojim se ispisuju ime i prezime korisnika kartice, rok trajanja, broj računa i slično naziva se *Standard Gothic*.

Nakon završenog procesa embosiranja svih traženih znakova, izbočeni dio slova se može bojati radi povećanja čitljivosti i estetskog izgleda. Proces se zove tiperiranje, a izvodi se procesom vrućeg pečata, odnosno pritiskanjem folije u boji zagrijanom površinom na izbočene dijelove kartice, na kojima tada ostaje sloj boje s folije. Na tržištu postoje različite boje tiper folije, no najčešće u uporabi nalazimo crnu, srebrnu i zlatnu (vidi slike 7 i 8).

Slika 7: Prikaz embosiranja

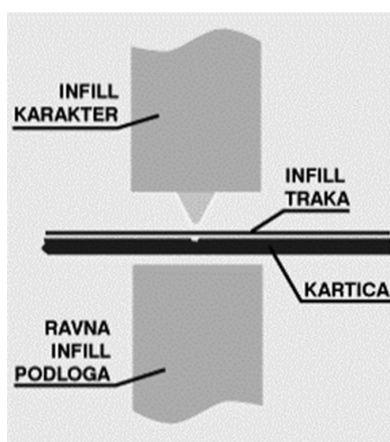

Slika 8: Embosirani i tiperirani brojevi i slova kod kreditnih kartica

4.6. Utiskivanje infill ili indent zapisa

Izvodi se utiskivanjem profila slova s gornje ili s donje strane kartice preko infill folije, te tako razlikujemo gornji ili donji infill (indent). Infill folija se proizvodi u crnoj ili bijeloj boji te tako možemo dobiti crna ili bijela utisnuta slova. Najsličnija analogija bi bila s pisaćim strojem. Dubina utiskivanja slova je iznimno mala, tako da je taj način upisa osjetljiv i na mikronske razlike u debljini kartice, što naravno zahtijeva podešavanja prilikom svake promjene serije ili vrste kartice na koju se upis vrši (vidi sliku 9).

Slika 9: Prikaz infilla folije

Gornji ili top infill (indent) utiskuje slova i brojke s gornje strane kartice i uobičajeno se koristi kod debitnih kartica ili kartica tekućih računa (vidi sliku 10).

Slika 10: Infill (indent) utisnuta slova i brojke s gornje strane kartice

Stražnji ili bottom infill (indent) utiskuje brojeve s donje strane kartice te se koristi kod takozvanog CVV-a (verifikacijska vrijednost kartice) niza brojaka kod MasterCard ili VISA kreditnih kartica (vidi sliku 11).

Slika 11: Utisnut stražnji infill

Treba napomenuti da se na jednom bubnju s karakterima istovjetnosti ne mogu kombinirati gornji i donji infill karakteri, jer se na jednom bubnju sa znakovima može ugraditi samo jedna infill jedinica, koja može biti samo za gornji ili samo za donji infill.

4.7. Pojedinačni reljefni simbol

Reljefni simboli su dodatni način zaštite reljefno tiskanoga sigurnosnog karaktera (intanglio tisak). Kod VISA kartice se desno od datuma isteka na svim važećim karticama nalazi pojedinačni znak "K", a kod MasterCarda znak "M" (vidi sliku 12).

Slika 12: Reljefni simbol VISA kartice

4.7.1. Mikrotisak (pismo)

Uobičajeni je način zaštite na mnogim ispravama koji nije vidljiv golim okom. Kod VISA kartice pored plavih i bijelih rubova logotipa nalazi se jedan red sitnih slova. Sastoji se od alfanumeričke šifre koja se ponavlja i sadrži tip računa, regiju izdavanja, šifru proizvođača kartice, te BIN broj izdavatelja koji se sastoji od četiri znamenke (vidi sliku 13).

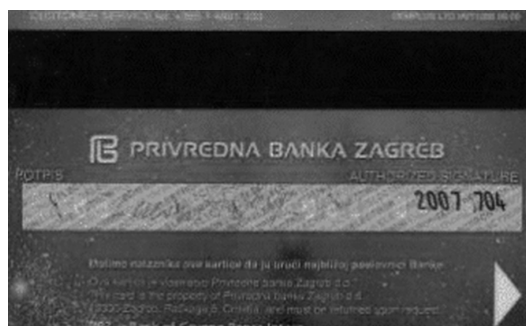
Slika 13: Mikrotisak

4.7.2. Panel za potpisivanje

Panel za potpisivanje se uvijek nalazi na poledini kartica obično ispod magnetne trake na kojeg se vlasnik mora potpisati kako bi kartica bila valjana, može biti različitih dimenzija ovisno o vrsti kartice i izdavaču (autorizacija vlastoručnog potpisa – vidi slike 14 i 15).

Slika 14: Panel za potpis (varijanta A)

Slika 15: Panel za potpis (varijanta B)

4.7.3. Verifikacija vrijednosti kartice (CVV)

Postupak novije tehnološke generacije provjere autentičnosti kreditnih kartica, uspostavljen putem tvrtki, predstavlja daljnje napore kako bi se smanjile prijevare u internetskim transakcijama. Nalazi se sa stražnje strane kartice. CVV2 broj je službeno ime kod VISA kartica, American Express ga naziva CID, a Master Card CVC2. Radi se o istoj tehnologiji koju svaka kreditna kartica treba imati. Kod Master Card i VISA kartica to su zadnje tri znamenke na stražnjoj strani na potpisnom panelu (vidi sliku 16),

Slika 16: Izveden CVV broj na kartici

a kod American Express kartice četiri broja iznad broja kreditne kartice na desnoj ili lijevoj strani kreditne kartice (slika 17).

Slika 17: CVV broj izveden na American Express kartici

4.7.4. Osobni identifikacijski broj (PIN – engl. Personal Identification Number)

Osobni identifikacijski broj je četveroznamenasti broj koji je tajni i poznat samo vlasniku kartice, a potreban je kod obavljanja transakcija na bankomatima i EFTPOS terminalima i dodatna je zaštita od zlouporabe. Metoda izbora numeričke dekadske kombinacije prepuštena je softverskom programu računala banke koje otisnutu verziju na perforiranoj papirnatnoj traci automatski pečati te od pisača u banci do otvaranja kuverte nije poznat neovlaštenim osobama.

5. KAZNENO-PРАВNA ЗАШТИТА ОД ЗЛОУПОРАБЕ ПЛАТНИХ КАРТИЦА I ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ НАЧИНА ПОЧИНЈЕЊА

U kaznenom zakonodavstvu susrećemo se s terminom **zlouporaba čeka i platne kartice**, kao primarnim deliktom koji je opisan u članku 239. KZ-a². Radnja počinjenja se sastoji u uporabi čeka i platne kartice suprotno njihovoj svrsi. Počinitelj je imatelj čeka ili platne kartice, ovlašten na njihovu uporabu. Izdavatelju instrumenta bezgotovinskog platnog prometa je prouzročena imovinska šteta. Kazneno djelo se vrši zlouporabom čeka ili platne kartice.

Počinitelj navedenoga kaznenog djela je zakonski nositelj, tj. osoba kojoj je na zakonit način izdana platna kartica, te je svojim postupkom postupio suprotno ugovoru o korištenju platne kartice.

Počinitelji koji nisu zakonski nositelji su treće osobe koje na raznorazne načine dolaze u posjed platnih kartica ili ih krivotvore, pa se i kazneno-pravna zaštita ostvaruje kroz druga kaznena djela opisanim u Kaznenom zakonu, kao što je navedeno u nastavku.

5.1. Prijevara

Prijevara je kazneno djelo opisano u članku 236. KZ-a. Također spada u Glavu XXIII., među kaznena djela kojima se štiti imovina. U opisu djela, u prvom stavku, bit je da jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u namjeri da je time navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, s ciljem da sebi ili drugom pribavi protupravnu imovinsku korist. U drugom stavku propisana je pojačana

---

² Kazneni zakon (NN 125/11., 144/12. – pročišćeni tekst).

zaštita kod pribavljanja znatne imovinske koristi, dok je u trećem stavku propisan blaži oblik zaštite zbog pribavljanja male imovinske koristi.

Kod ovakvih djela možemo reći da ih čine profesionalni prevaranti koji rade u grupama, djeluju na širem području. Često mijenjaju adrese boravišta i na taj način izbjegavaju institucije kaznenog progona. U svojim prijeverama toliko su domišljati da ponekad osiguraju i punomoći od oštećenih da ih mogu zastupati kod takvih poslova.

5.2. Krivotvorenje isprave

Krivotvorenje isprave je kazneno djelo koje je opisano u članku 278. KZ-a, a nalazi se u Glavi XXVI. (Kaznena djela krivotvorenja), kod kojih je objekt zaštite vjerodostojnost isprava. U prvom stavku ovoga kaznenog djela opisana su četiri načina počinjenja, i to: izrada lažne isprave, preinaka isprave, uporaba lažne isprave kao prave i nabava lažne isprave radi uporabe. U drugom stavku kažnjavanje se odnosi na onog tko obmane drugog o sadržaju kakve isprave i potpisivanju takve isprave, držeći da potpisuje drugu ispravu. U stavku tri je pojačana zaštita za javne isprave, oporuke, mjenice, čekove, **platne kartice**, javne ili službene knjige. U četvrtom stavku propisano je kažnjavanje za pokušaj glede stavka 1. i 2. članka 278. KZ-a.

U članku 87. stavku 15. KZ-a, glasi da je **isprava** svaki predmet koji sadrži zapis, znak ili sliku koji je podoban ili određen da služi kao dokaz neke činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose.³ Isprave su najčešće u pisanom obliku no ispravama se smatraju i znakovi za dokazivanje. Nove oblike isprava uređuje Zakon o električnoj ispravi i Zakon o električnom potpisu. Isprave se dijele na javne isprave, privatne isprave (najinteresantnije jer u njih spadaju platne kartice) i službene isprave. Može se reći i to da su krivotvorenja isprava najčešća kaznena djela u stjecaju s kaznenim djelima prijevere, utaje, krađe, teške krađe, zlouporabe čeka i platne kartice, te da su motivi raznovrsni, a karakteristike ovog oblika su povećanje broja krivotvorenja, prikrivenost, prilagodba tehnika, raznovrsnost itd.

5.3. Izrada, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje

Izrada, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje je kazneno djelo opisano u članku 283. KZ-a, koje se nalazi u Glavi XXVI. (u skupini kaznenih djela gdje se štiti vjerodostojnost isprave). U prvom stavku ovoga kaznenog djela propisuje se kažnjavanje za sve počinitelje koji izrađuju, nabavljaju, posjeduju, prodaju ili daju na uporabu sredstva za izradu lažnog novca, lažnih vrijednosnih papira, lažnih znakova za vrijednost izdanih na temelju propisa, lažnih znakova za obilježavanje robe, lažnih mjera i utega i krivotvorenih isprava, dok se u drugom stavku propisuje obaveza oduzimanja takvih sredstava.

Svakim danom svjedoci smo sve većeg broja pojava oblika zlouporaba platnim karticama. Svakom pojavom novih zaštita i načina plaćanja platnim karticama pojavljuju se i novi pojava oblici zlouporaba. Često vlasnici nisu dovoljno pažljivi prilikom korištenja i čuvanja platnih kartica pa su više izloženi riziku da postanu žrtve zlouporabe platnih kartica.

³ Kazneni zakon (NN 125/11., 144/12.).

Razmatrajući zlouporabe platnih kartica s aspekta kartične sigurnosti zlouporaba kartica obavlja se na više načina što je izneseno u dijelu koji slijedi.

5.4. Zlouporaba ukradenih ili izgubljenih platnih kartica

Problem kod ukradenih ili izgubljenih kartica je što se mogu potpuno nesmetano koristiti prije prijave gubitka ili krađe na prodajnim mjestima i bankomatima, ako je počiniteljima poznat PIN. Čak i nakon prijave gubitka kartica se može koristiti za transakcije malih iznosa na prodajnim mjestima bez autorizacije. Metoda poznata pod pojmom *libanonska petlja* je vrlo jednostavna i djelotvorna tehnika koja koristi "uređaj" unutar čitača kartica s namjerom da nasilno zadrži umetnutu karticu u bankomatu. Zbog umetnute *libanonske petlje* čitač karticu ne može uvući i obraditi je, a kartica ostaje zadržana u petlji i ostaje nedostupna korisniku. Nakon što korisnik odustane i napusti bankomat kriminalci uklone petlju i karticu, te ako su koristili neke od metoda za otkrivanje PIN-a, daljnja je zlouporaba jednostavna. Na slici 18 je prikazana primjerak *libanonske petlje*.

Slika: 18: Libanonska petlja⁴

Krađa podataka poznatija kao skimming je oblik krivotvorine kod kojeg je magnetni zapis ukraden s jedne originalne kartice uređajem koji se naziva skimmer (engl. *to skim* – obrati, letimice lagano dotaći, preletjeti očima). Skimmer je mali kompleksni uređaj veličine kutije šibica koji optički čita i pohranjuje podatke s magnetnog zapisa. U Hrvatskoj najzastupljeniji oblik krađe podataka u kojem su na udaru korisnici kartičnog poslovanja.

Za skimming na bankomatima možemo reći da je karakteristično to što se skimmer na bankomatima postavlja i skida veoma brzo, maksimalno do dvije minute. Skimmer stoji na bankomatima nekoliko sati, što ovisi o bateriji i memoriji skimmera. PIN se prikuplja putem mikrokamera ili lažne tipkovnice. Skimmer se postavlja uglavnom na najfrekventnijim mjestima i na bankomatima koji nemaju videozaštitu, te se napadi ponavljaju najčešće dva dana. Transakcije skimiranih kartica vrše se uglavnom na bankomatima u inozemstvu.

Phising i Vhishing su jeftine i jednostavne metode neovlaštenog prikupljanja podataka o platnim karticama i korisnicima. *Phishing* napadi su najštetniji napadi prevaranata.

---

⁴ IZVOR: slika 18, preuzeto iz radnog materijala Povjerenstva za kartičnu sigurnost koji su održali radni sastanak s predstavnicima MUP-a i DO-a, svibanj 2012. g.

Većina ih stiže u mail-porukama u kojima obično piše da postoji problem s računom, te vas mole da pošaljete svoje podatke kako bi problem riješili. Ponekad stave i link na stranicu koja izgleda gotovo identično originalnoj stranici preko koje korisnik posluje. *Vhishing* je noviji oblik *phishinga*, prikupljanje podataka na osnovi telefonskog poziva.

Postavljanje lažnih samouslužnih uređaja kako bi se prikupili PIN-ovi i magnetni zapisi. Kada je kartica umetnuta u otvor za kartice ona je skenirana i kada je ukucan PIN broj on se automatski povezuje s podacima s kartice koji se čuvaju na hard disku smještenom u samouslužnom uređaju. Također korisnik dobiva poruku o nemogućnosti provođenja usluge.

CNP – zlouporaba bez prisutnosti kartice – slučajevi zlouporaba kada kartica nije prisutna su zapravo slučajevi proizišli iz namjera korisnika da telefonom ili preko interneta naprave određenu novčanu transakciju ili nešto kupe, pa tako razlikujemo tzv. *Mo/to* (engl. *mail order/telephoneorder*), što znači plaćanje karticom za katalogsku i telefonsku prodaju i *e – commerce*. Podaci s kartice koji su potrebni za realizaciju CNP transakcije su: broj kartice (PAN), datum važenja kartice, CVV2/CVC2 (troznamenasti broj s poledine kartice), Password (VbV ili SecureCode) i osobni podaci koji se ne provjeravaju. Potrebno je napomenuti da zlouporabi u CNP okruženju uvijek prethodi neki od ostalih tipova zlouporabe: krađa, gubitak, upad u baze podataka, *phishing* itd.

Osnovne prijevare na bankomatima koriste nepažnju korisnika platnih kartica, dok se kompliciranije metode zasnivaju na uporabi različitih elektronskih uređaja kojima se kopiraju podaci s platne kartice i/ili PIN-a. Prijevare se na bankomatima čine na nekoliko načina. *Promatranjem* – metoda prijevare tijekom koje kriminalac promatra unošenje PIN-a pokušavajući uočiti i zapamtiti PIN kod, a potom pokušava otuđiti platnu karticu. Metoda motrenja je primitivna metoda kojom se služe kriminalci i usmjerena je na nepažljive korisnike kartica. Organizirane prijevare platnih kartica što implicira postojanje grupe ili kriminalne organizacije, koja se koristi novijim metodama i korištenjem elektroničkih uređaja kao što su *skimming uređaji* (elektronički uređaji priključeni na utor čitača kartice radi kopiranja podataka s magnetne trake kartice; pripadajući PIN kod se očitava promatranjem njegovog unosa pomoću skrivene kamere). Kopirani podaci potom se prenose na novu krivotvorenu karticu pomoću koje se novac podiže na bankomatima ili se koristi za plaćanje preko interneta i sl.

Skimming oprema može se sastojati, prema analizi konkretnih slučajeva u ovom radu od:

- *skimmera*,
- prilagođenog dijela bankomata za izlaz novca s ugrađenom mikrokamerom,
- maske bankomata s probušenim otvorom za mikrokameru, veći broj električnih sklopova koji služe za izradu *skimmera*,
- više USB kabela s prerađenim drugim krajem na kojem se nalaze mikroutičnice,
- više komada trenutnih ljepila i ljepila u traci,
- prijenosnoga osobnog računala i
- više USB stikova.

Izrada krivotvorenih kartica korištenjem podataka s ukradenih ili skeniranih kartica koji se snimaju na "bijelu plastičnu podlogu" (mogu biti zlatne i srebrene boje bez drugih obilježja). Uglavnom se koriste na bankomatima uz PIN broj, a na prodajnim mjestima

u suradnji s trgovcem. Također se izrađuju krivotvorene kartice na koje se snimaju kompromitirani podaci na magnetnoj traci. Koriste se i ukradene kartice te se na njih snimaju kompromitirani podaci s drugih kartica.

6. ANALIZA SLUČAJA IZ PRAKSE

Slučaj 1.

Način saznanja o postojanju kriminalnih aktivnosti bilo je anonimno pismo u kojem NN osoba navodi kako nekoliko osoba s područja gradova Splita i Zagreba provodi kriminalnu djelatnost prisvajanja krađom identiteta i uporabom lažnih (krivotvorenih) kartica znatnu imovinsku korist. Početno saznanje, anonimno pismo rezultat je ljudske strasti, pa je tako ljudski čimbenik pridonio razotkrivanju vrlo opasne kriminalne djelatnosti.

Povodom zaprimanja takve prijave i preliminarnih provjera, policijski službenici Sektora kriminalističke policije, Odjela organiziranog kriminaliteta, tijekom svibnja 2007. godine zaprimili su anonimno pismo u kojem se navodi da nekoliko osoba s područja Splita i Zagreba provode kriminalne aktivnosti vezano za krijumčarenje opojnih droga, oružja i eksplozivnih naprava i čine druga kaznena djela. Slijedom navedenog policijski službenici Odjela organiziranog kriminaliteta pristupili su provjerama dostavljenih navoda iz anonimnog pisma budući da se radilo o osobama za koje u policijskim evidencijama nije postojala uvjetno rečeno kriminalna prošlost. Prilikom obavljanja provjera policijski službenici nisu došli do konkretnih i kvalitetnih saznanja koja bi direktno upućivala na inkriminirane radnje osoba navedenih u anonimnom pismu, ali se utvrdilo da se te osobe kreću u krugovima osoba sklonim činjenju teških kaznenih djela, što je i potvrđeno tijekom kontinuiranog praćenja i analiziranja telefonskih izlista osoba navedenih u anonimnom pismu. Tom je prilikom utvrđeno da osoba s područja grada Splita ostvaruje učestalu međusobnu telefonsku komunikaciju s osobom s područja Kanarskih otoka, koja se u prethodnim obradama dovodila u vezu s inkriminiranim radnjama vezano za razne oblike krijumčarenja. S obzirom na to da se daljnje provođenje izvida kaznenih djela ne bi moglo provesti na drugi način te da bi bili suočeni s nerazmjernim teškoćama, policijski službenici su na radnom sastanku s državnim odvjetnikom Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta dogovorili da se uputi prijedlog za određivanje mjera kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana, odnosno prijedlog za provedbu posebnih izvida kaznenih djela, i to:

- nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu,
- tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta i
- nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela

prema osobama navedenim u anonimnom pismu za koje su prethodno provedene operativne provjere potrebne za ovakav oblik provođenja izvida kaznenih djela.

Temeljem suglasnosti Uprave kriminalističke policije, Ravnateljstva policije MUP-a RH i prijedloga za provođenje posebnih izvida kaznenih djela iz članka 180.⁵ Zakona o

---

⁵ Po novom ZKP-u čl. 332. (posebne dokazne radnje).

kaznenom postupku, istražni sudac⁶ Županijskog suda u Osijeku nalogom za provođenje posebnih izvida⁷ odobrava njihovo provođenje.

Početak srpnja 2007. godine policijski službenici u suradnji sa USKOK-om, te Upravom kriminalističke policije započinju provođenje posebnih izvida kaznenih djela za kaznena djela: zlouporaba opojnih droga članka 173. KZ-a, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih tvari iz članka 335. KZ-a, izbjegavanje carinskog nadzora iz članka 298. KZ-a i udruživanje za počinjenje kaznenih djela iz članka 333. KZ-a nad četiri osobe na rok od četiri mjeseca od dana izdavanja naloga.

Tijekom provođenja posebnih izvida, odnosno analizom telefonskih razgovora utvrđeno je da osim navedenih kaznenih djela osobe čine i kazneno djelo: krivotvorenje isprava iz članka 311. KZ-a, krivotvorenje novca iz članka 274. KZ-a, prijevare iz članka 224. KZ-a i izradba, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje isprava iz članka 314. KZ-a, pa je radi osiguranja dokaza za ta kaznena djela zatraženo proširenje provedbe posebnih izvida, što je istražni sudac Županijskog suda i odobrio. Također je nalog proširen i za još tri osobe kako se provedbom posebnih izvida utvrdilo postojanje "grupe" prema odredbi članka 333. KZ-a RH, budući da je utvrđeno kako ovu organiziranu kriminalnu skupinu, osim osoba iz Splita i Zagreba, čine i druge osobe s različitim područja Hrvatske.

Slijedom navedenog pristupilo se daljnjem provođenju posebnih izvida u smislu prikupljanja dokaza te je tijekom listopada zatraženo produljenje provođenja posebnih izvida kaznenih djela za još tri mjeseca u skladu s odredbama članka 180. ZKP-a, što je nalogom istražnog suca Županijskog suda i odobreno.

U siječnju 2008. godine na temelju zaključaka donesenih na radnom sastanku u Upravi kriminalističke policije s policijskim službenicima policijskih uprava, uključenih u ovu obradu, donesen je plan završne akcije. Temeljem naloga Županijskog suda u Splitu za pretragu stana i drugih prostorija te vozila i koordiniranim djelovanjem policijskih službenika PU zagrebačke, PU splitsko-dalmatinske, PU šibenske, PU zadarske i PU istarske učinjene su pretrage stanova i drugih prostorija i vozila koje su u vlasništvu osoba, članova ove kriminalne organizacije te drugih osoba za koje je postajala sumnja da su u vezi s članovima ove organizirane skupine. Tom prilikom se koordinirano i istovremeno provelo trideset pretraga stanova i drugih prostorija te pretrage 20 osobnih automobila o čemu su sastavljeni zapisnici o pretrazi stana i dr. prostorija te zapisnici o pretrazi pokretne stvari (vozila). Tijekom provođenja pretraga pronađeni su predmeti namijenjeni počinjenju kaznenog djela i predmeti koji potječu od počinjenja kaznenog djela za što su izdane potvrde o privremenom oduzimanju predmeta.

Pretragama je pronađeno ukupno 1200 krivotvorenih platnih kartica, veća količina krivotvorenog novca u valuti euro i njemačkih maraka te visokokvalitetna računalna i grafička oprema namijenjena krivotvorenju platnih kartica i novca te raznih krivotvorenih dokumenata: osobnih iskaznica, putovnica i vozačkih dozvola. Također su provedena uhićenja osumnjičenih osoba o čemu je sastavljeno izvješće o uhićenju i dovođenju.

---

⁶ Po novom ZKP-u sudac istrage.

⁷ Po novom ZKP-u posebne dokazne radnje.

Kako se radilo o vrlo kompleksnom kriminalističkom istraživanju koje se provodilo na teritorijalnom području više policijskih uprava, istražni sudac Županijskog suda u Splita donio je rješenje o zadržavanju osumnjičenika kod policije na dodatna 24 sata (maksimalno 48 sati). Nakon što su uhićene osobe dovedene u policijsku upravu, pristupilo se ispitivanju osumnjičenika koji su u ovom stadiju kaznenog postupka iskoristili zakonsko pravo da se brane šutnjom, odnosno da ne iskazuju svoje stajalište i ulogu u događaju. Slijedom navedenog protiv sedam osoba je podnesena kaznena prijava zbog osnovane sumnje da su počinili kaznena djela: udruživanje za počinjenje kaznenih djela iz članka 333. KZ-a; krivotvorenje isprava iz članka 311. KZ-a, krivotvorenje novca iz članka 274. KZ-a; prijevara iz članka 224. KZ-a i kazneno djelo izradba, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje isprava iz članka 314. KZ-a.

Kako bi se postigla veća objektivnost u radu stručnjaka koji se angažiraju za ovu vrstu vještačenja, zastupljeno je mišljenje da se kriminalistička vještačenja organiziraju i u nekom nezavisnom zavodu za vještačenje.

Prilikom pretraga pronađena je veća količina platnih kartica, veća količina krivotvorenog novca u valuti euro i njemačkih marka te visokokvalitetna računalna i grafička oprema namijenjena krivotvorenju platnih kartica i novca te razni krivotvoreni dokumenti: osobne iskaznice, putovnice i vozačke dozvole. Predmeti su proslijeđeni na vještačenje u Centar za kriminalistička istraživanja, forenzička ispitivanja i vještačenja "Ivan Vučetić" u Zagrebu. Nalaz i mišljenje o provedenom vještačenju je uz posebno izvješće kao dopuna kaznene prijave dostavljeno Uredu USKOK-a u Osijeku. Zatraženi su nalozi za pretragu nad pokretnim stvarima, mobilnih telefonskih uređaja, koji su uz potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta oduzeti od osumnjičenih osoba te je provedena pretraga o čemu je sastavljen zapisnik. Zatraženi su nalozi za pretragu prijenosnih i osobnih računala koji su privremeno oduzeti od osumnjičenih te su policijski službenici PU osječko-baranjske i policijski službenici EUROPOL-a proveli pretragu kojom su pronađeni sofisticirani programi i grafika prikladna za izradu krivotvorenih platnih kartica i novca. Također je proveden pregled oduzetih platnih kartica, a od Hrvatske udruge banaka, komercijalnih banaka i kartičnih kuća zatražena je provjera provedenih transakcija po brojevima računa oduzetih kartica. Provedenim provjerama transakcija utvrđeni su objekti (trgovine, restorani, ljekarne i sl.) i vremenska razdoblja korištenja krivotvorenih kartica te je slijedom toga (budući da se radilo o lokacijama diljem Hrvatske) upućena obavijest policijskim upravama kako bi se u takvim objektima uz potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta privremeno oduzeli slipovi i računari o obavljenim transakcijama krivotvorenim platnim karticama. Također su u takvim objektima pribavljeni i videozapisi kojima su u kritično vrijeme snimljene osobe koje su koristile krivotvorene platne kartice.

Temeljem izvedenih pretraga pribavljeni su traženi slipovi, računari i videozapisi te je sastavljeno posebno izvješće, a u prilogu su dostavljeni nalozi za pretragu mobilnih telefonskih uređaja te prijenosnih i osobnih računala, zapisnici o pretrazi, slipovi i računari o obavljenim transakcijama krivotvorenim platnim karticama, videozapisi i potvrde o privremenom oduzimanju navedenih predmeta kao dopuna kaznene prijave protiv osumnjičenih osoba. Na kraju kriminalističkog istraživanja utvrđeno je da je tako organizirana kriminalna skupina, svojim kriminalnim djelovanjem počinila ukupnu materijalnu štetu u iznosu od najmanje 1.380.451,70 KN.

Slučaj 2.

Tijekom kolovoza 2012. godine provedeno je kriminalističko istraživanje nad makedonskim državljaninom A. K. zbog počinjenoga kaznenog djela računalne prijevare iz članka 224.a KZ-a (sada čl. 271. KZ-a) na štetu OTP banke Zadar.

Dana 6. listopada 2011. godine OTP banka d.d. Zadar je PP Makarska dostavila kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja kaznenog djela računalne prijevare, članak 224. KZ-a povodom postavljanja uređaja za snimanje magnetskog zapisa s platnih kartica tzv. skimmera na bankomatu OTP banke d.d. Zadar u poslovnicu Makarska, na adresi Obala kralja Tomislava bb 31. srpnja 2011. godine. OTP banka je dana 26. listopada 2011. godine dostavila i drugu dokumentaciju vezano za zlouporabu odnosno korištenje kartica koje su očitane 31. srpnja 2011. godine: popis svih uspješnih i neuspješnih transakcija te videozapis sa spomenutog bankomata u Makarskoj na kojem su se vidjele osobe, počinitelji.

Nakon obavijesti je Služba organiziranog kriminaliteta dobivene podatke o *skimmingu* na bankomatu OTP banke poslovnica Makarska zajedno s videozapisom počinitelja prosljedila MUP-u RH i Interpolu Zagreb. U suradnji s Europolom i policijom Makedonije utvrđen identitet jedne od osoba koja je postavila *skimmer* u Makarskoj. Riječ je o makedonskom državljaninu A.T. za kojeg su dostavljeni podaci da je član kriminalne grupe koja se bavi postavljanjem *skimmera* i krivotvorenjem platnih kartica širom Europe.

Intenzivnim provođenjem izvida utvrđeno je kako je 5. listopada 2011. godine u Tanzaniji podignuto 14.629,00 kuna krivotvorenim platnim karticama MasterCard koje su izrađene pomoću zapisa koji je *skimmerom* skinut 31. srpnja 2011. godine dvama građanima koji su koristili bankomat OTP banke, poslovnica Makarska. Istraživanjem se saznalo da je 18. srpnja 2012. godine u predvorju hotela "Centar Marijan" u Bolu na Braču na bankomatu Karlovačke banke norveški turist pronašao postavljeni *skimmer*. Također je 21. srpnja 2012. godine u Trogiru u Ulici Blaža Jurjeva Trogiranina, na bankomatu Erste banke, nizozemski turist pronašao *skimmer* skinuo ga i predao policijskim službenicima PP Trogir.

Dana 26. srpnja 2012. godine na području Hvara pronađen je *skimmer* na bankomatu CG Splitske banke, koji nije imao videonadzor. Građanin koji je pronašao *skimmer* predao ga je policijskim službenicima PP Hvar. Provjerama je utvrđeno da je identificirani makedonski državljanin A.T. sa suprugom i malodobnim djetetom u kritično vrijeme boravio na Hvaru, tj. odsjeo u apartmanu 22. srpnja–2. kolovoza 2012. godine.

Temeljem prikupljenih saznanja i dokaza od suca istrage Županijskog suda u Splitu ishoden je nalog za pretragu apartmana koji je koristio makedonski državljanin na Hvaru, te nalog za pretragu vozila Range Rover i pretragu osoba. Kako je u međuvremenu makedonski državljanin sa suprugom napustio apartman prije pretrage, ona nije obavljena, a pretragom pokretne stvari osobnog vozila Range Rover pronađeno je i uz potvrde o privremenom oduzimanju predmeta oduzeto 14 *skimmera*, četiri prilagođena dijela bankomata za izlaz novca s ugrađenom mikrokamerom, četiri maske bankomata s probušenim otvorom za mikrokameru, veći broj električnih sklopova koji služe za izradu *skimmera*, više USB kabela s prerađenim drugim krajem na kojem se nalaze mikroutičnice, više komada trenutnih ljepila i ljepila u traci, te dva *notebooka*, pet USB stikova i mobiteli.

Uvidom u putovnicu izdanu na ime makedonskog državljanina A.T. utvrđeno je kako je on boravio na području Tanzanije u kritično vrijeme kada je došlo do podizanja novca temeljem krivotvorenih platnih kartica. Kako je makedonski državljanin A.T. koristio zakonsko pravo da se brani šutnjom, 3. kolovoza 2012. godine doveden je uz posebno izvješće pritvorskom nadzorniku.

S obzirom na prikupljene obavijesti i materijalne dokaze koji upućuju da se postavljanjem *skimmera* bavi veći broj neidentificiranih osoba udruženih u kriminalnu skupinu, daljnje kriminalističko istraživanje usmjereno je radi njihove identifikacije, pronalaženja i procesualizacije.

Dana 24. listopada 2012. godine Općinsko državno odvjetništvo u Makarskoj je protiv navedenoga makedonskog državljanina podnijelo optužni prijedlog Općinskom sudu u Makarskoj zbog kaznenog djela računalne prijevare, članak 224.a KZ-a (sada čl. 271. KZ-a).

7. ZAKLJUČAK

Organizirane prijevare platnim karticama s opisanim pojavnim oblicima počinjenja zasigurno predstavljaju jedan od specifičnih problema kaznenih djela iz područja gospodarskog i organiziranog kriminaliteta. Razlog tomu je izloženost gotovo svih osoba korisnika/imatelja platnih kartica i mogućnost da postanu žrtvama nekog od sve većeg broja pojava oblika prijevare. S obzirom na različite pojavne oblike i načine počinjenja i korištenu opremu te elektroničke uređaje, nameće se činjenica da je za preveniranje, otkrivanje i dokazivanje ovakvih kaznenih djela potrebna dobra educiranost policijskih službenika koji će provoditi izvidne i dokazne radnje, jer se od tih službenika zahtijeva posjedovanje i praktična primjena mnoštva relevantnih znanja, vještina i umijeća. Osim tih znanja borba protiv organiziranih prijevare platnim karticama koju prije svega provode policijski službenici zahtijeva hitne i brze intervencije u različitim mjestima i uvjetima.

Bitna karakteristika ovakvih kaznenih djela je to što su počinitelji takvih organiziranih prijevare uglavnom osobe udružene u grupu te su državljani drugih država, a teret dokazivanja koji je na policiji time je otežan ili onemogućen pri provođenju pojedinih dokaznih radnji, a posebno kod posebnih dokaznih radnji. U tom smislu trebala bi se ubrzati i poboljšati suradnja sa stranim policijama.

Razvojem i dostupnošću tehničke, elektroničke opreme sve je veća mogućnost razvoja i usavršavanja zlouporaba platnim karticama. Svakodnevno se pojavljuju novi modusi operandi prijevare, a njihovi počinitelji su svakom prijevarom iskusniji i sigurniji te tako proširuju svoju profesionalnost koju je jedino moguće nadzirati suradnjom policije, državnog odvjetništva, kartičnih kuća te suradnjom policije s policijama drugih zemalja. Osim navedenog prijeko je potrebna kvalitetna suradnja s građanima koje je potrebno obavješćivati putem medija o novim pojavnim oblicima počinjenja te o načinu zaštite od takvih prijevare.

Pored svih prednosti zaštite koje su donijele chip platne kartice otkad su 2010. godine uvedene u Hrvatskoj u kojoj je bilo najmanje počinjenih kaznenih djela organiziranih prijevare *skimmingom*, očekuje se da će se broj organiziranih prijevare povećavati, posebice u ljetnim mjesecima turističke sezone na jadranskoj obali. Prema navedenim očekivanjima, a u cilju što uspješnijeg suzbijanja ovakvih organiziranih prijevare, nužno je pratiti trendove i nove pojavne oblike, jer se jedino na taj način možemo boriti protiv takvog kriminala.

Rječnik osnovnih poslovnih i kriminalističkih pojmova kartičnog kriminaliteta:⁸

Acquier – prihvatitelj, banka koja je sklopila ugovor za prihvat kartica s trgovcem

ATM (Automatic TellerMachine) – bankomat

BIN (Bank IdentificationNumber) – prvih 6 znamenaka broja kartice, jedinstvena oznaka banke izdavatelja

CardNotPresent – transakcija bez prisutnosti kartice

1. **e-commerce** – kupovina putem interneta
2. **MO/TO (MailOrder/TelephoneOrder)** – plaćanje karticom za katalošku i telefonsku prodaju

CPP (CommonPointofPurchase) – zajedničko mjesto kupovine originalnim karticama – potencijalno mjesto *skimminga*

CVV2/CVC2 (Cardholder Verification Valute) – kontrolni broj na poledini kartice

Floor limit – limit prodajnog mjesta ispod kojeg nije potrebno tražiti autorizaciju od banke

Fraudulentapplication – kartica izdana na osnovu lažne pristupnice

Friendlyfraud – zlouporaba kartice od strane bliskih osoba

Issuer – izdavatelj, banka koja je izdala karticu

Lebanonloop – libanonska petlja primitivna zamka za kartice na bankomatima

Losst/stolencard – izgubljena/ukradena kartica

Multipleinprints – višestruki slipovi

PAN (PrimaryAccountNumber) – broj kartice

Phishing – pecanje, tj. neovlašteno prikupljanje podataka o klijentu i karticama putem lažnih e-mail poruka i/ili internet preglednika

PIN (Personal IdentificationNumber) – tajni broj

POS (Point of Sale terminali) – EFT POS terminali kroz koje se provlači kartica

Securitybreach – masovna kompromitacija podataka iz baze trgovca, procesora ili financijske institucije

Skimmer – uređaj za kopiranje magnetnog zapisa kartice

Skimming – kopiranje magnetnog zapisa kartice

Vhishing – noviji oblik *phishinga*, neovlašteno prikupljanje podataka o klijentu i karticama putem telefonskog poziva

LITERATURA

1. Horjan, A. M. (2003). *Kreditne kartice i njihova zloporaba*. Policijska i sigurnost, 12(1-3), 75.-82.
2. Krapac, D. (2010). *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije. IV. Izdanje*. Zagreb: Narodne novine.
3. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2006). *Kriminalistika 1*. Zagreb: Golden marketing.
4. Perić, V. (1987). *Oblici operativne djelatnosti službe javne sigurnosti*. Zagreb: RSUP.
5. Sabol, Ž. (2003). *Identitet rukopisa – sudska grafologija*. Zagreb: Hrvatska: Lexsis.
6. Singer, M. (1996). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
7. Zelenika, R. (1998). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog rada*. Rijeka: Tipograf d.d.

⁸ IZVOR: Preuzeto iz radnog materijala Povjerenstva za kartičnu sigurnost, svibanj 2012.

Summary

Milivoj Jelenski, Marijan Šuperina, Josip Budiša

Payment Card Crimes (identity theft, forgery and payment card abuse)

Security is one of fundamental principles of banking transactions, which must be taken into account when providing card services. Fast development of techniques and providing continuous services influenced the development of modus operandi for payment card fraud, which is on the increase and adapted to the changes on the card market (the dynamics and internationalism of crime). There are many reasons for the relevance of this topic, related to the detection and investigation of organized payment card fraud. One of the main reasons is that everybody who possesses and uses payment cards can become a victim, without being aware of it. Also, perpetrators of such crimes remain unknown to the prosecution, especially in the cases of ATM skimming, where perpetrators are mainly foreign nationals organized in criminal groups. One of the reasons is insufficient training of all persons who deal with detection, investigation and prosecution of these criminal offenses as well as slow communication of banks with law enforcement while reporting payment card abuse. By using the crime analysis method, the article examines the main causes of crime trends, forms of modus operandi, technology used in criminal attacks, means and equipment necessary for committing these crimes, evidence left on the crime scene and methods of detecting perpetrators.

Key words: crime, payment card, fraud, forgery, banking transactions, ATM.